

הלכות תשעה באב סימן תקנא

כח באר הגולה

צ סור קיח
שהקצת חזיר יש
אזורים קנני
שבעים שהתעור
הנאל ק שויה
אשמרת בשם סור
סידים ר יחידים
לעטא

שאינו נמנעין אלא בשבת זו. [*] (צ) ויגיש מתענים מי"ז בתמוז (צא) עד תשעה באב: הגה *ולצורך מצוה שרי, ולכן נדה רחצת וטובלת (מהרי"ל). ובאפילו אם טובלת ליל עשרה באב מרגל לה (צב) לרחץ בערב תשעה באב * אם אי אפשר לה לרחץ ליל עשרה (אגודה). ונראה דהוא הדין אשה הלובשת לבנים יכולה לרחץ מעט כדרךה בשאר שנה, (צג) הואיל ואינה עושה לתענוג רק לצורך מצוה. ונוהגין שלא לרחץ (צד) אפילו בצונן מראש-חדש ואילך (ת"ח סימן מו). (צה) ובאפילו בערב-שבת של 'חזון' אסור לרחץ פי אם ראשו ופניו נדו ורגליו בצונן (מהרי"ל והטובה מהרי"ל סימן יז ובי"ח). ויש מקלים (צו) *בתפירת (ל) [ל] הראש בחמין (צז) למי שרגיל בכך כל שבת: יד (צה) * טוב לזהר מלומר (לח) [לח] 'שהתקינו בין המצרים (צט) על פרי או על מלבוש, יאכל

שיערי תשובה

בזמנה היא מצוה דאורייתא, וחיוב מדבר רש"י בגנה דף לא שלא יהיו הכל שומעים שאוכלים ושותים בסעודת קרית מילה כ"י, ומיש בשם רש"י שלא אכל על סעודת מילה ביום ו' משים דלא אתי דרבנן כ"י, הינו לאכל על הסעודה היא דרבנן (ויקברו חמיון, דאם לאכל על הסעודה אינו דאורייתא למי מתקן הסעודה דאורייתא ומי ליכיל שריקא; גם מיש בשם רש"י ליתא, והוא מקב"ל ב"ב של הש"ס פמב"ר כג"א סימן רמט, ע"ש, ואפשר ש"ס היא רצ"ל קה"ש, אף לא פשטע בן פדבריו, ע"ש, ומשיג על תשובת בית-יעקב סימן עג וסעודת מילה אפילו בטונה חזי דרבנן, ע"ש, ליתא, ודאי גיף הסעודה אין עקר דאורייתא קלל ממבאר בב"י סימן רסח בשם הר"ר אבן-הקמח, ועין במרי"ח א"ח סימן קלה ובב"י סימן קלא באורו, וע"ש שכתב שראה באבן-הקמח גיפה דמיתי מנה וכן כתב במנחת-האמור, וכתב הוא ד"ל שלא מצא בגנה כ"י ע"ש, ונראה שפגמת האבן-הקמח לרבד רש"י דף לא, ולפי שאין זה קדוש קדושי: [*] ויש מתענין מי"ז בתמוז כ"י, וכתב בר"י ש"ס כו"ה שמואל שיערי-אבות: ת"ח לא יתב פתקרא זו ששקט פמלאכת ש"ס ואי אפשר שלא יתפטר מלפירו איה שעות מפני התפנית וצריך לשקל במאונז-צדק פקעניס אלו, ע"ש, ועין פשוט הרש"י ח"ג באחד שצדד לחברו ע"ד רבים שנקלעו ואל לאו ואסר בכשר וזון כ"י, ולא יכל לקבל ונפרד מפניו ואסר בכשר וזון ונעשה ח"ש, ואמר לו הסבס שאני לו, א"ע"ש שהוא ע"ד רבים, מהירים לדבר-מצוה, ח"י אם התנה בכשר וזון לא תוכל לצעק בחונה כ"י, ובי"ח כ"י א"י לומר חיים כמו שהייתי לומר ק"ס ר"ל ש"יני חוק בבתי, ומאן ליפא לן שהיא דבר-מצוה כ"י, והשיב הרש"י: מה שאבות מפרדין צ"י שיתחיל כ"י, דנכא נפי מצוה איכא ויכל מסכימים פה שאין הסתפק ביכל לעבור על דבריה, וכבר אמר בר"י ר"ב דהיינו פתעמא כ"י, ותפל לפי טעמן של בני-אדם: יש איכא פת פפלות ומתענה, פדניאל ויכריו שאמר ויזנו לנו מן הנדעונים ונהנה טובים, ויש מתענין קש"אין וישכים על י"ד הקשר, וכ"א ע"ש, וכתב באורו סימן רכח וקש"י שם, ונראה ללמד מה דגם לענין אכילה אשר ממבאר לעיל פ"ד ט ויש מוסיפין מי"ז קמח כ"י, שאין לח"ח שצ"ש פתחיה פ"ד ר"ה פ"ד ח"ה ז' אחר שפנו הרש"י פ"ב לדבר בדין שאין תמאף עצמו כ"י: יכול לעמוד על סתורה ועל הסבא, אף מרי"ח עד התפנית אין להקל מאסר ש"ב העולם חוקים חמרא ז' ואיכא למחש להקלה שמונן וראו וילמדו חז"י ולולד כ"י בעלי-הטובים ג"כ, אם לא שפירוש בנפשו שמויק לו מאכלי-הקל ויכל לאכל כ"י ע"ש, וע"י בא"י, מנקה שתינוק שלה חולה עד שיהי לו קשאבו אינה אוכלת בטר יש להקל: [ל] הראש, ע"ש, ועין במשכ"ס דהנה שכתב: לא ראייה לנהג לתר לרחץ כל גופו בחמין כשחל ר"ח כ"ע"ש, וחסיפת הראש בחמין בשבת-חזון והוא ערב ט"ב, לשתחלה יעשה קום תעות ובדיעבד י"ל גם אחר חנות שרי, ע"ש, ועין בב"א וב"ז סי' יד מ"ש על רב"י החוס' והב"י, ועין בשו"ת איתן האנז"ח סימן ג פנה, ועין בשכ"מ"ג בשם פרי"י בדנא כ"י, הרי"א ח"ש ותורא צנה לו לרחץ בכל יום והתירוי לו לרחץ בשבת שחל ט"ב בחוקה, ולקשרה שהיוצ לצדקה בחז"י ט' התירוי ג"כ לרחץ בחמין, דכל לרפואה שרי, ע"ש, וכתבא בא"י: [לח] שהתקינו, ע"ש, ועין בר"י בשם פשוט בעל כ"י ח"א ח"ב ודלונתים אס"ר בשפתה

באר היטב

ויד' אם מחמיר בשבת-חזון, בשכ"מ"ג כתב: רבות בנות ככסו ב"ב אחר הצות והקלמתי ע"י מקום, ואם באים לשאל צריך לאסר להם, וע"י כתב: הנשים נוהגות לרחץ ראשם ממנחה ולמעלה, ומקנים הראשונים המתירו זה כי משיח נולד ב"ב צריך לעשות וכו' לנאל, וזה פוקא לנשים, שאין יודעין סקר להאמין בנחמות לסיק צריכים חוק, אם קל ט"ב ביום ה' אסור לכנס ביום ה' לכבוד שבת אפילו מן התפנית ולמעלה, ר"ן וב"י ד"מ וקב"ל, ותפ"ח כתב דביום ד' ע"ב אחר הצות שרי לכנס לכבוד שבת ד"א להקמין עד ע"ש מפני כבוד שבת, וה"ה למי שיוצא בדרך למקומים שבת זו אסור לכנס לו בנדר-פשוט לקשה שפחות, דתאי א"א לו להקמין עד אחר ט"ב, ומ"מ טוב לעשות ע"י א"י, עכ"ל, והמ"א ב"ס"ק י"ח חולק על הפ"ח וכתב דאין הפ"ח קלל לכנס ביום ד' וכ"ש ליוצא בדרך דאסור לכנס לצורך שבת אחר, ע"ש, ועין ט"ז ס"ק י"ד: [ל] הראש, אבל אסור לרחץ בבית ומים ואסר שחוקל כל ל"א, לבוש, אבל לרחץ כל גופו נוהגים כל אדם אסור, ד"מ, ומי ששוכל כל ע"ש לשם מצוה מתר לטבל גם בשבת זו, של"ה, מיהו מי שקב"לה לפעמים מפני ששריד בעסקיו או מפני הצנה, גם עקשו אסור לטבל, מ"א, רצ"י ט"ז סי' טו: [לח] שהתקינו, ובשפתות ביינות: מטר לכרך שהתקינו, ט"ט ובלבוש,

שקבר חל הפ"ד ואתר שחל אין לו הפ"ד, ודאי שנה גם לך סתף תרבה, האדכ"ה אין לעבור על דבריה, וכבר אמר בר"י ר"ב דהיינו פתעמא כ"י, ותפל לפי טעמן של בני-אדם: יש איכא פת פפלות ומתענה, פדניאל ויכריו שאמר ויזנו לנו מן הנדעונים ונהנה טובים, ויש מתענין קש"אין וישכים על י"ד הקשר, וכ"א ע"ש, וכתב באורו סימן רכח וקש"י שם, ונראה ללמד מה דגם לענין אכילה אשר ממבאר לעיל פ"ד ט ויש מוסיפין מי"ז קמח כ"י, שאין לח"ח שצ"ש פתחיה פ"ד ר"ה פ"ד ח"ה ז' אחר שפנו הרש"י פ"ב לדבר בדין שאין תמאף עצמו כ"י: יכול לעמוד על סתורה ועל הסבא, אף מרי"ח עד התפנית אין להקל מאסר ש"ב העולם חוקים חמרא ז' ואיכא למחש להקלה שמונן וראו וילמדו חז"י ולולד כ"י בעלי-הטובים ג"כ, אם לא שפירוש בנפשו שמויק לו מאכלי-הקל ויכל לאכל כ"י ע"ש, וע"י בא"י, מנקה שתינוק שלה חולה עד שיהי לו קשאבו אינה אוכלת בטר יש להקל: [ל] הראש, ע"ש, ועין במשכ"ס דהנה שכתב: לא ראייה לנהג לתר לרחץ כל גופו בחמין כשחל ר"ח כ"ע"ש, וחסיפת הראש בחמין בשבת-חזון והוא ערב ט"ב, לשתחלה יעשה קום תעות ובדיעבד י"ל גם אחר חנות שרי, ע"ש, ועין בב"א וב"ז סי' יד מ"ש על רב"י החוס' והב"י, ועין בשו"ת איתן האנז"ח סימן ג פנה, ועין בשכ"מ"ג בשם פרי"י בדנא כ"י, הרי"א ח"ש ותורא צנה לו לרחץ בכל יום והתירוי לו לרחץ בשבת שחל ט"ב בחוקה, ולקשרה שהיוצ לצדקה בחז"י ט' התירוי ג"כ לרחץ בחמין, דכל לרפואה שרי, ע"ש, וכתבא בא"י: [לח] שהתקינו, ע"ש, ועין בר"י בשם פשוט בעל כ"י ח"א ח"ב ודלונתים אס"ר בשפתה

באר הגולה

* ולצורך מצוה שרי, אפילו בחמין: * אם אי אפשר לה לרחץ ליל עשרה, ח"מ"א לשיטתו ב"ר"ה ד"ה סימן קצט סע"ף ו', אבל לדעת הש"ך שם, מעקר הדין לרחץ בערב-שבת בא"ב¹¹⁵ אפילו אפשר לה לרחץ בלילה, דגול מרבה: * בתפירת

משנה ברורה

בערב-שבת, אזי (כ"ה) מתר לרחץ אף כל גופו בחמין¹¹⁴, כל מי שרוחץ במיד בערב-שבת לכבוד שבת: (צ) ויש מתענים מי"ז בתמוז¹¹⁵, ותלמידי-הכ"ס¹¹⁶ אין פדאי שיהג בחמרא ו¹¹⁷, ש"ממ"ט במלאכת שמים, שאי אפשר שלא לתמעט מלפירו איה שעות ש"ש: [צא] עד תשעה באב, ע"י לקמן סימן תקס"ב סע"ף ב פה"ח: (צב) לרחץ בערב תשעה באב, בדרבה בחמין: (צג) הואיל וכו' לתענוג, וכן קטנים שיש להם חטטין פדאשן (כ"ו) נוהגין לרחצין פראשן¹¹⁸: (צד) אפילו בצונן, הינו כל גופו¹¹⁹, אבל פניו נדו ורגליו שרי לרחץ בצונן¹²⁰: [צה] ואפילו בערב-שבת של 'חזון' אסור וכו', הינו, (כ"ו) אפילו תנה רגלי לרחץ בכל ערב-שבת בחמין כל גופו, אסור בערב-שבת של 'חזון' לרחץ כל גופו אפילו בצונן, ולענין טבילה, (כ"ח) הנהגה לטבל בכל ערב-שבת מתירו¹²¹, ומי ש"מבטלה לפעמים מפני טרדת עסקיו או מפני הצנה אסור¹²²: (צו) בתפירת הראש בחמין, אבל לא בז"י"ה וכו' שצושיק מאפר¹²³: (צז) למי שרגיל בכך, ועין בח"י אדם דהיא הדין דשרי פניו נדו ורגליו בחמין למי שרגיל בכך כל שבת¹²⁴: יד (צה) טוב לזהר מלומר 'שהתקינו', אף-על-כ"כ דאפילו אבל מכרך 'שהתקינו', מפל מקום ומים אלו פ"ן שהזמן שהוא הוא זמן פרענוח¹²⁵ אין פדאי לומר 'שהתקינו' לזמן הנהג¹²⁶, ותה"א בבאור חולק על זה וכתב דהוא חמרא ויגרא, וכן הש"י ספקפק כ"ה, ועל-כן בשבת אין להתמיר כ"ה¹²⁷, דקלאו הכי (כ"ג) תרבה אחרונים מסכימין להקל בשבת¹²⁸: (צט) על פרי או על מלבוש, וממלא לא יאכל הפ"ר

שער הציון

(כ"ה) הפ"ח ושי"י ונדר-המים: (כ"ו) לבלוש: (כ"ז) אחרונים: (כ"ח) אחרונים, והנהגה פוקא שלא בחמין, ובחמין בנדיא רחיצה של תענוג היא: (כ"ט) משה-ט"ש בשם ספר חסידים לבלוש ואל"ה רבה ונדר-המים, והגאון רבי עקיבא איגר הביא בחזושי בשם ספר בית-התרא דהוא הדין בראש-חדש הינו לזה כמו בשבת: תרומה: 1 סבן.

מילואים הלכות תשעה באב סימן תקנא המשך מעמוד כח

[משנ"ב ס"ק צו]

אָקל לאַ בְּזוּי"ף וְלוֹ"ג שְׁעוֹשִׁין מְאֻפְרִינֵי.

113) דעת החזו"א (קרא) עלי מועד פ"ג ס"ק יט, כפי שהעיד הגר"ח קניבסקי) שאת מה שכתוב במשנ"ב שמוטר לרחוץ בערב שבת [פניו ידיו ורגליו וראשן] מותר לרחוץ אף עם סבון. וראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק צד).

[משנ"ב ס"ק צו]

לְמִי שֶׁרָגַל בְּכֶךְ כָּל שַׁבָּת.

114) ואף בשבועות שגם יהיה לו תענוג מרחיצה זו, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ח סי' קכז) שמוטר, כיון שתכלית הרחיצה היא לצורך מצוה לכבוד שבת.

[ביה"ל ד"ה אמ]

מעקר הדין הרחץ בְּעָרֵב תְּשֻׁעָה בְּאָב.

115) אכן, במשנ"ב לקמן (סי' תקנד ס"ק יח) הביא את דברי המג"א (שם ס"ק י) שהטובלת במוצאי תשעה באב תחוף ורחוץ ערב תשעה באב, ולמוצאי תשעה באב חופפת מעט קודם הטבילה, ובשעה"צ (שם ס"ק כד) הוסיף שאם לא חפפה מערב תשעה באב מותרת כדעבר לעשות כל החפיפה כדון במוצאי תשעה באב, וכל זה כדברי הש"ך שכתחילה צריכה תמיד לחוף ולרחוץ בערב תשעה באב אפילו כשאפשר לה לרחוץ בלילה.

[משנ"ב ס"ק צח]

בִּינן שְׁתֵּימָן הַהוּא הוּא נֶמֶן בְּרַעְיוֹנָהוּ (סי' קנ"א) לִמְר' שֶׁהַקְּטָנוֹת (לְמַן הַהוּא) וְכִי, וְעַל־כֵּן בְּשַׁבָּת אֵין לְהַחְמִיר בְּנֵהוּ (סי' קנ"א) הַבֵּי הַרְבֵּה אֲתוֹרָנִים מִסְפִּימִין לְהַקְּל בְּשַׁבָּת.

116) ובליל י"ז בתמוז, כתב החיד"א (שו"ת חיים שאל ח"א סי' כד) שאף שבספר מטה אפרים בסופו מותר לברך 'שהחיינו' בליל י"ז בתמוז, דעתו שאסור. מאידך, בשו"ת אגרות משה (ארו"ח ח"ג סי' ק) כתב שמוטר לברך 'שהחיינו' בליל י"ז בתמוז, אך הוסיף, שבתענית י"ז בתמוז שנודחית, אסור לברך כבר בליל התענית מן שהוא בין המצרים ממש. ולענין ברכת 'שהחיינו' בליל י"ז באב ויומו, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תקנ"א).

117) ולענין ברכת 'הטוב והמטיב' (כשהנאמן מדבר החדש משתפת עם אנשים אחרים, שאין מברכים 'שהחיינו' אלא 'הטוב והמטיב'), כתב הכף החיים (סי' קע"ה ס"ק יא) שגם אין לברכה בבין המצרים. מאידך, השרה חמד (אסיפת דמים מערכת בין המצרים סי' ב א"ת ג) כתב בשם השערי תשובה (סי' תקנ"א) שאפשר לברך 'הטוב והמטיב' אפילו בשבוע שחל בו תשעה באב, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (שם סי' פ) וכן דעת הגר"ח קרליץ (נחמת ישראל פ"ג הע' 77).

118) ולקנות טלית, הן גדול הן קטן, בבין המצרים, יהיה הדין תלוי אם צריך לברך על קניית הטלית 'שהחיינו'. וסתומת דברי השריע לעיל (סי' כב ס"א) שהקונה טלית מברך 'שהחיינו', מורה שאף על טלית קטן יש לברך 'שהחיינו', אך כתב בשו"ת אגרות משה (שם) שנואה לו שכיון שחייב הברכה הוא מטעם שגנה כלים חדשים, ופסק השריע לעיל (סי' רכ"ג סי' ט) שעל קניית דבר שאינו חשוב כל כך אין לברך, מסתבר שעל טלית גדול כל האנשים צריכים לברך שהוא דאי בגד חשוב, ועל טלית קטן רק למי שחשוב לו יברך אבל לסתם בני אדם אין זה בגד חשוב כל כך [ואף שבשכיל המצוה חשוב לו, לא מסתבר לברך כיון שעצם הבגד אינו חשוב]. ולכן לקנות טלית גדול, יהיה אסור לכולם אף מי"ז בתמוז מצד ברכת 'שהחיינו', וטלית קטן יהיה אסור רק למי שהוא חשוב לו. אך הוסיף (שמענתא דמשה ע"מ תכח) שמוטר לקנות טלית גדול שאינה מצויצת, כיון שבקניית טלית כזו

פכ"ז תשובה ה) שהתירו גם עם סבון. מאידך בשו"ת שבת הלוי (ח"ז סי' עז אות ב) כתב שאין לרחוץ עם סבון, וכשב שלענין רחיצת הראש בחמין בערב שבת כתב במשנ"ב להלן (סי' צו) שאין לרחוץ עם סבון. וראה מה שכתבנו להלן (שם) בשם החזו"א.

ואף שטעם היתר רחיצת הרגלים הוא משום שהיו הולכים יחפים, וכיום אין הולכים יחפים, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג אות לח), שמי"ז מותר לרחוץ רגליו, מיון שבזמננו כולם חשוכים כאיסטנוסים לענין הרגלים, וכן כתב בשו"ת שבת הלוי (שם) שהמנהג כיום לרחוץ פניו ידיו ורגליו כעונן. וראה דעת הגר"ח קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב ע"מ קל"ד) הגר"ח קניבסקי שם (קרא) עלי מועד שם.

[משנ"ב ס"ק צה]

הַנְּהַג לְטַבֵּל בְּכָל עֶרְב־שַׁבָּת מִפְּרִיז, וְכִי, מִפְּנֵי טְרַחַת עֲסָקוֹ אוֹ מִפְּנֵי הַצָּנָה אֲסוּרָה.

111) ולענין טבילת עזרא, המהר"ל דיסקין (קרא סי' ה אות ט) הסתפק אם מותר לטבול גם בתשעת הימים, אך הוסיף שבשבת דאי יש להקל. מאידך, כתבו הא"א (בוטשאטש) והשר"ת רב פעלים (חיד סי' כט) והכף החיים (סי' קצ), וכן דעת החזו"א (ארחות רבנו ח"ב ע"מ קל"ג) דעת הגר"ח קניבסקי (נחמת ישראל פ"טו הע' 99) שמוטר אף בתשעת הימים, השר"ת רב פעלים (שם) הוסיף, שיש להיזהר לטבול בבוקר מוקדם קודם תפילת שחרית, שאז ניכר שאין טבילתו לשם תענוג. ולענין מי שלפעמים מבטל טבילה זו, ראה ה"י הבאה.

והרגיל ללכת למקוה כל יום קודם שחרית משום קרובה, כתב הערוך השלחן (ט"ז) שיכול ללכת גם בתשעת הימים, וכן כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ז סי' עז אות ב). מאידך, דעת הנרי"ש אלישיב (קרא) עלי מועד פ"ג הע' טו) והגר"ח קניבסקי (שם הערות הגר"ח קניבסקי אות טו) שאין להקל בזה.

והנ"ך וא"י הנימוק [במקום שיש מנהג קבוע שטובלים קודם הברית, כמו בעיר בגד שנוהרו בזה מאד], וכן מי שנהג לטבול קודם הליכתו לבית הקברות ובחזרתו משם ונזהר בזה תמיד, כתב בשו"ת רב פעלים (שם) שמוטר לטבול, אך ישעשה זאת בבוקר קודם התפילה שאז ניכר שאינו לתענוג. מאידך, דעת הגר"ח קניבסקי (נחמת ישראל שם הע' 106 ו-111) שכמהומה שאסור.

וסופר סת"ם שנוהג לטבול קודם כתיבתו [כפי המוכח בקטת הסופר (סי' י ס"ח) שנזכר לנהוג כן] כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פכ"ז תשובה ה) שמוטר לטבול גם בימים אלו. מאידך, דעת הגר"ח קניבסקי (נחמת ישראל שם הע' 109) שאסור לו, מכיון שמעיקר הדין אינו חייב בטבילה זו.

ובשמוטר לטבול במקוה, כתב בשעה"צ (סי' צח) שאסור לטבול במקוה חם, שזה ודאי רחיצה של תענוג, וכן כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ז סי' פ"א ס"ק ו) לענין טבילה בערב שבת חוץ שהמקרים מקפידים שלא לטבול בחמין והעולם מולזין בזה. והכף החיים (שם בהלכה) כתב לענין טבילת עזרא, שאם יש רק מקוה חם או שקשה לו כעונן, מותר לטבול אף בחם כיון שיש תועלת גדולה בטבילה זו, וכן כיון שאינו מכוון בטבילה זו לשם תענוג אלא להעביר רוח הטומאה מעליו.

112) ולענין טבילת עזרא במי שמבטלה לפעמים, הא"א (בוטשאטש) הסתפק בדבר שאולי אינה דומה לטבילה בערב שבת שהותרה רק למי שמהר בה תמיד כי מי"ז עיקרה לתענוג, מה שאין כן בטבילת עזרא שעיקרה לבחינת טהרה הרי דינה כרחיצה לליבון שמוטרת ואין להימנע מזה אף אם פעמים מבטלה מחמת קור וכדו'. דעת החזו"א (קרא) עלי מועד פ"ד הערות הגר"ח קניבסקי אות יד) שמוטר אף למי שאינו מקפיד עליה תמיד, ומשמעות השר"ת רב פעלים (חיד סי' כט י"ה מיהו) שלא יטבול.

מילואים הלכות תשעה באב סימן תקנא המשך מעמוד קודם

בשבת עצמה ולא בזמן זה שהוא עדיין חול, אף שלובש את הבגד לכבוד שבת. מאיזר, דעת הגרי"ם קרליץ (גליק) מ"ם חיים מ"ם 89, בית הכנסת דברו שיר) שאף בערב שבת מכיון שלובש את הבגד הזה לכבוד שבת נחשב כצורך שבת, הכול לברך 'שהחיינו' מיד כשלובשו אפילו שעדיין לא קיבל עליו את השבת. דעת הגרי"ח קניבסקי (מ"ם חיים ש"ם) שמותר לברך 'שהחיינו' רק אחרי שקיבל את השבת. וראה לעיל (סי"ק מה) דעת הגרי"ש וואנר לענין המנהג בארץ ישראל. (120) אך כשהל תשעה באב כשבת, דעת הגרי"מ פיינשטיין (שמענתא דמשה עמי תבח) שאין מברכים שהחיינו.

אינו מברך 'שהחיינו' כמו שכתב במשניב לעיל (סי' כב סי"ק א). ולענין קניית טלית מראש חודש אב, ראה מה שכתבנו לעיל (סי"ק מט). (119) ולכן מי שיש לו בגד חדש שצריך לברך 'שהחיינו' על לבישתו, כתב לעיל (סי"ק מה) שיכול ללבושו בשבתות שבין המצרים עד ראש חודש. וראה לעיל (סי"ק ו) מה שכתבנו לענין לבישת בגד חדש בשבת שבתשעת הימים אף למקילים ללבוש מכובס. וכשלובש את הבגד החדש בשבת, האם מותר לו לברך 'שהחיינו' גם קודם שקידש היום, בגון בשעה שהולך בערב שבת לבית הכנסת לתפילת המנוחה, בתשובת ריב"א (א"ח סי' ב) כתב שלא הקלו אלא

הלכות תשעה באב סימן תקנא תקנב המשך מעמוד 56

שחל בו בבשר ויון, אסורים בהם בסעודה זו (הלכות ומנהגי בין המצרים עמ' צט).
[משניב סי"ק ז]
[אין לשתות שכר].

קבלו שמשכבי עד קומי, אין צריך לקום בלילה, היינו מחנ השבועות שאומרים 'שכבי עד תשעה באב שאומרים 'קומי, ויש אומרים מטין באב עד ט"ז באייר יקום, הנהגים על פי קבלה סוברים שצריך לקום תמיד.

סימן תקנב דין ערב תשעה באב

[משניב סי"ק א]

כ"י להרבנות אב"ד¹ ולזכר הרבן הכי"ת וְיִצְטַעַר עֲלֵינוּ².

(1) והטעם שאכילת שני חבשילים נוגדת לריבוי האבל, כתב הר"ן (תענית י' א בדפי הרי"ף) כיון שאכילה כזו היא דרך חשיבות, הורא"ש (שם פ"ד סי' לז) כתב שהיא דרך כבוד ותענוג [וראה במשניב להלן סי"ק יא], וראה עוד בא"א (בוטאשטש, סי"א ד"ה עוד מצאתי אודות). (2) וכל האוכל בשר או שותה יין בסעודה המפסקת, כתב בשו"ע לקמן (סי' תקנ"ד ס"ה) שעליו הכותב אומר וזתחי עונותם על עצמתו, וראה מה שכתבנו לעיל (סי' תקנא סי"ק נח).

[משניב סי"ק ז]

היגו קרינא דש"ס³.

(3) ובטעם איסור אכילת בשר ושתית יין בסעודה זו, כתב בביתור הגרי"א (סי' בשם התרומת הרשן שבסעודה זו אנו נחשבים כאו"ן שמתו מוטל לפנו, וכשם שאו"ן אסור בבשר חי, אף בסעודה זו אסור בבשר חי, ומכיון שהאיסור בסעודה זו בבשר חי הוא מדינת דגמרא, כתב הכ"ה החיים (סי"ק ג) בשם הלבוש, שאפילו במקום שלא נהגו איסור בבשר חי ויין כל תשעת הימים או בשבוע שחל בו [ראה שו"ע לעיל (סי' תקנא ט"ט) שהאיסור בימים אלו הוא מחמת המנהג, אסורים בסעודה זו ומטעם זה אף חולד, או יולדת, המותרים בתשעת הימים או בשבוע

הלכות תשעה באב סימן תקנב המשך מעמוד 56

קטנות (ח"ב סי' קל"ה). הביאו הכ"ה החיים סי"ק לו) שמדבר הירושלמי יש ללמוד שיש קצת מצוה לאכול סעודה מרה קודם כניסת הצום (וראה עוד בדבריו בטעם סעודה זו). והמקור היים (סי"א) כתב שאף שאין חיוב מדינת לאכול סעודה המפסקת, אך מנהגם של ישראל תורה. וראה מה שהבאנו להלן (סי"ק כ).

לכל חי (להגרי"ה פלאני, סי' י אות כט) בשם ספר לב מבין (דף נ"א ע"ד) שיש שמנהגם לאכול בסוף הסעודה ביצים מטובלות באפר, ואף השרי חמו (פאת השולחן מערכת בין המצרים סי' א אות ו) הביא מנהג זה. (14) מקור דבריו שיש לומר 'זהו סעודת תשעה באב' מדברי הירושלמי (ראה שעה"צ (סי"ק יב)) שהביא שכן היה מנהגו של רב, וכתב ההלכות

הלבנות תשעה באב סימן תקנא תקנב

על פדיון הפן אומר (ק) ולא יחמיץ המצונה. (זכן בפרי (לט) (קא) שלא ימצא אחר תשעה באב מטר לברך ולאכלו בין המצורים) (בנימין זאב סימן קכ"א ותשובת מהר"ל): יח * צריך לזהר מי"ז בתמוז עד תשעה באב שלא לילך יחידי (מ) (קב) מארבע שעות עד תשעה שעות (משום שבהם קטב קררי שולט). (קג) ולא (מג) יפו התלמידים בימים ההם:

ש תהיה מנוח
התשובה הירושלמי
בסימן עט פדיון
א"ת וקמ' ונדל
הה"מ מקורו נח

תקנב דין ערב תשעה באב, וכו' י"ב סעיפים:

א * ערב תשעה באב (א) לא יאכל אדם בסעודה המפסקת (ב) שאוכלה אחר הצות (ג) בשר ולא ישתה יין ולא יאכל שני תבשילין. הגה ואף מפשקים אחרים (ד) (ה) ממעט בשתתנו ממה שרגיל לשתות (סד וכו' בשם חוסמת ורוקח). [*] וכן לא יאכל אחר כעדותו צנון וקליט, דברים שנהג בהם בשאר פעמים, כדי שיתנהג בפרישות (מחזיק): ב (ה) באפלו בשר מלוח שעברו עליו יותר משני

א משנה תנתי כ"ז
התקנה קפ"ב ב טד
תנהגו א"תו כסוד
תנתי בלש או ונדל

באר היטב

ובקרבן הערי' אומר אפלו בשבת, ונ"ל דאם חל י"ז בתמוז בשבת ונדחה מטר לכ"ע, מ"א: (לט) שלא. ה'רע"ח המותרין בשבת צ"ל שפ"ס בשבת אינו בנמצא, ואם יתנהו בהל' וישקרוהו לשבת יתקבל. וט"ו סבב: נרעה דמטעם זה יש להחמיר בכל יום שבי' המצורים, דשפ"א ימות האדם קדם שישקום מנהו, וז' וכן שוכני' סברא זו בשם הרב מהר"י טקראקא, ע"ש. ואותו שנהגו שלא לאכל בשר אחר ט"ב פתח ה"ח הצריכים התורה. פתח שכנה"ג: השוקה טיטורין! פתענית אין לאכסר, ונדקא בסמית' חזיר אבל פתענית צבדו אסור, ומכ"ש כו' צומות אין להקל, ותשומת ט"ב מגדוין אוחו, והמספספ בו אסר מצות קונסין אוחו בקמון, שכנה"ג, ע"ש. ועין בתשובת דרכי' נג"מ סימן ט. ולענין ריש בטי"ב או ביו"כ ג'גון שאיפת אבק הטובא"ק דרך החצירים, פתח השכנה"ג משום קר"ם לתזאבו' שלא מצינו אסור להרחיק בטי"ב וכו"כ, והקרי'א הלוי כס' ג'גון המלך סימן קמה כתב דבטי"ב יש לאכסר כשום מעטנו וכו"כ מנה לענגו, ע"ש, וענין מ"ש עליו חז"א אחרון. ובקל"ק ט"ה הקמח מקל והקלה דבטי"ב אני נהג לשאף אבק השאבא"ק בלא ריש טוב אלא כששטא, וכו"כ רמ"א לאסור הכרמסא כבהכ"מ, שבצונותינו יש רבים מעמי'הארץ שמתכונים זה לזה ודבר זה אסור אף בשאר ימות השנה, ע"ש: (מ) מור', דהנה מראש ד' עד סוף ט', מדרש נשא, ובאיזה רבתי אימא מסוף ד' עד ראש ט'. ובכנות האר"י נ"ל פתח שיתאבל בימים ההם אחר חצי היום ויבכה כמו חצי שעה: (מ"ג) וכו'. אפילו פרצונה, ט"ז: (כ) ממוצט. ואין לשתות שר, מהכ"ל אגנה וש"ל הגמ"ג. ואם הוא אדם

שערי השוכה

גם בשבת שחל י"ז בתמוז אסור, אך באריות תרמ"ז מר"ר ז"ה ודבר המג"א. וכתב כ"י: יש מי שכתב דאשה מקבנת מרת לאכל פרי קדש בלא שיתנו דשמת התאנה ויגים נזק לה ולקור, וכשם מהר"י צמח בהגהות כתיי' כתב שח"ל'ה ג"כ מטר אפלו כחל שהפרות שמתוך לו פאוחו לאכל דברים טובים והמקום חלי לא נזרז וכו'. וכתב כ"י בשם מהר"י פדנעני פתשבת כה"ג וכו"ה' הספיק ע"פ שאם בין המצורים לחן פ"י נדע וכו' עליו פתח ספרי זה ברת שיתנו וק"ק רב"ט הסוגות משמע להקפיד גם כפי' הפתח דכל שהוא צריך לאכל הפרי ג'גון ט"בא שפ"ד פתח ספרי וכו' שיתנו ג"כ, אך בסתם ספרי צמח כתיי' סבב: ספר לי ג'גו של קרב ויל מ"י שבואל כ"י כי הוא וכו' שפעם אחת היה חזקי הול' אכלים שג'גון אכר והצמח בו לאכל פרי קדש וכו' אלא בלא פתח שיתנו וק"ק רב"ט הסוגות משמע להקפיד עכ"ל. ומ"ש פ"ס פת"י צמח הוא דפ"ס ג"כ פת"י דפ"ס קאריין, והמענין יראה שיש לשוב הלשון דח"ק, שיש לזהר שלא יאכל פ"י פ"י שלא יצטרך לברך שמתנו כ"י, ויל שיש נעטר פ"ו פדיון לברך וכו' שלא יתה נשאו לברך תנה מלמעט לאכל ע"ש. ונ"ש עוד פ"ס ספרי ותשובת כה"ג שפי' ששכל פרי קדש בין המצורים ולא ביה שותתו שיתנו דאסור לברך הלפי' מ"ש בשם מהר"ו ק"שטא הכי הוא) או אחר בין המצורים יאכל פרי אחר קדש עליו שיתנו ויזמן לפ"ה גם אוחו פרי, ע"ש: [*] וכן לא יאכל כו'. וכתב בשכנה"ג שפתשוכה אסור לאכל אוחו לשאין שוכנין אותם פנים וכו' או בחמין, והכ"מ כ"י. ועין דמ"כ שבפרע"א פתח כתב שאין לשתות קארי' או ט"א⁶ בעקידה המפסקת אם לא במקום חלי. ומח"כ כתב ששוקה שישו ארי' ומצורים וכל הגלילות לשתות קארי' אף הקריאים, והמרת ליקט וכו' על רבנן קריש' כ"י האכילה שני תבשילין דקא אסור ולא שתייה. והאריך ע"ה, דמשנה שמתמחה או התחיתוהו לא מקמי מבשיל פטוקה בדרים (דף ט"ו) כתב דפרקי וקא תבשילי נדר, ע"ש. וגם אין קפאורי פטום שונה וע"ה נעמד נתפשט בעולם מאד ואפלו הצמים יגילום בו, אבל מ"ס קבשלים בקנה וכו' כ"ה צ"ע

משנה ברורה

ולא ילכש הפגור, וכתבו האחרונים, דאשה מעפרת מתרח לאכל פרי בלא שיתנו¹²¹, דשפ"א מתאנה ויגים נזק לה ולכלל. וכן חולה גם-כן מטר, שהפרות פותחין לו תאוחו לאכל דברים טובים, ובמקום חלי לא מקליטן עליו: (ק) ולא יחמיץ המצונה. או הברכה, פ"ח שהגיע זמנה. ואף-על-גב דכשרואה פרי קדש ואינו מוכרף "שהתנו" מחמיץ הברכה, (ק) מפל מקום כ"ח שנהגו להקמין עד שעת אכילה לא מקרי מחמיץ המצונה¹²²: (קא) שלא ימצא אחר תשעה באב. ומגרי (קב) שלא יכול לשמו הפרי עד שבת מפני שיתקלל, בגון ג'גון נחית קטנות, דאי לאו הכי יתנהו בחל וישקרוהו עד שבת¹²³: יח (קב) מארבע שעות עד תשעה שעות. הגו (קג) מסוף ארבע עד סוף תשעה¹²⁴, וכן תהרו בימים אלו שלא לילך בין חמה לצל¹²⁵ "א"ר": (קג) ולא יפו התלמידים¹²⁶. מפרש (קג) במדרש דאפלו ברצוהיהו¹²⁷ יש לזהר¹²⁸, ובכנות האר"י פתח, שיתאבל בימים החמישי¹²⁹ אחר חצי היום¹³⁰ ויבכה כמו חצי שעה:

באר הגולה

הראש בחמין, ואפלו חל ערב-שבת של 'הזון' קרב תשעה באב, ומכל פקום כזה יזהר לכתולה שיהיה קדם הצות, וכו' עכ"ל גם אחר הצות שרי (פ"ט"ג). עוד כתב לענין הצות, שבאר-שבת אחר הצות אין עושין 'הצות', וכל-שכן בראש-החדש אב; ערב תשעה באב נפי אין עושין 'הצות' אחר חצי היום: * צריך לזהר ט"ז בתמוז. ולפי מה שכתב בקפחים ק"א צמח ב יזמר יש לזכור מהו בתמוז עד שיתקד, ונדאי שכיחי (פתחי עולם):

להקמין עד שעת אכילה לא מקרי מחמיץ המצונה¹²²: (קא) שלא ימצא אחר תשעה באב. ומגרי (קב) שלא יכול לשמו הפרי עד שבת מפני שיתקלל, בגון ג'גון נחית קטנות, דאי לאו הכי יתנהו בחל וישקרוהו עד שבת¹²³: יח (קב) מארבע שעות עד תשעה שעות. הגו (קג) מסוף ארבע עד סוף תשעה¹²⁴, וכן תהרו בימים אלו שלא לילך בין חמה לצל¹²⁵ "א"ר": (קג) ולא יפו התלמידים¹²⁶. מפרש (קג) במדרש דאפלו ברצוהיהו¹²⁷ יש לזהר¹²⁸, ובכנות האר"י פתח, שיתאבל בימים החמישי¹²⁹ אחר חצי היום¹³⁰ ויבכה כמו חצי שעה:

א (א) לא יאכל וכו'. כ"י להרבות אכל¹ ולזכור חרפן הפותח וצטער עליו²: (ב) שאוכלה אחר הצות. ענין לקמן בסעיף ט: (ג) בשר וכו'. הגו מדיקא נש"ס³, דאלו מצד מנהגא אסור מראש-החדש, ובדלעיל בסימן תקנא: (ד) ממוצט. הגו בסעודה המפסקת, שאם רגיל לשתות בסעודה ארבע פוסות ישנה שלש כוסות. ואין לשתות (ה) שכר⁴. ואם הוא אדם (ו) תלש, שרי ב (ה) אפלו בשר מלוח וכו' ועופות.

שער הציון

(ק) מגז'אברתם: (קב) מגז'אברתם: (קג) פ"ו מסיק באלה רבה, עין שם: (קד) ט"ז: (ה) מגז'אברתם, וכל-שכן דאין לשתות מידבש או יין שרף הטלפונים, שישבת על-גרידה חרפן הפותח (ט"ז): (ז) בתשובת רש"י משמע שהוא הדין אם הוא רגיל בקבל סעודה לשתות שר או לאסור עליו, ובכנות הגדולה מספק עליו והאלה רבה מלשבו, והפל לפי מה שהוא אדם. ולכוס של בנפת-הפזון עם לרש"י שרי "א"ר וממ"ג, ודינו להחזיקין לברך אף ביחידי על כוס, דאלו לזמן בלאו הכי אין מומיין, ובדלקפה בסעיף ח:

תרומה: 1 עשון טכ"ק. 2 טכ"ק לתקנה. 3 קפה. 4 סה. 5 סר.

הלכות תשעה באב בימן תקנא תקנב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק צט]

דאשה קעברת מתרת לאכל פרי בלא ששהיינו⁽¹²¹⁾.
(121) בטעם הדבר שאינה מברכת 'שההיינו' אף שנהנית ושמהה באכילת הפרי, ראה מה שכתבנו בהע' הבאה.

[משנ"ב ס"ק ק]

כיון שנהנינו להמתין עד שעת אכילה לא מקרי מחמין המצוה⁽¹²²⁾.
(122) אך אם בטעות נטל פרי חדש ובירך עליו בורא פרי העץ וחייב עתה לאוכלו, כתב השערי תשובה (ס"ק יח) בשם אחרונים שיברך גם 'שההיינו'. ואף שלגבי מעוברת וחולה הנצרכים לאכול פרי חדש, כתב במשנ"ב לעיל (ס"ק צט) בשם אחרונים (ראה גם בשערי תשובה שם) שלא יברכו 'שההיינו', כתב בשו"ת התעוררות תשובה (סי' שמז) שאין זה דומה למי שבירך בטעות, כיון שברכת 'שההיינו' נתקנה על השמחה שיש באכילת פרי חדש, ובנטל בטעות פרי חדש ובירך, למעשה יש לו עכשיו שמחה ולכן צריך לברך 'שההיינו', מה שאין כן חולה ומעוברת שהתירו להם מחמת חוליים לאכול פרי חדש בומן שכל העולם נוהגים שלא לאוכלו, וברצונם גם הם לא היו אוכלים את הפרי עכשיו, יש להם ענמת נפש ולא שמחה, ולכן אינם מברכים 'שההיינו', וכעין זה ביאר הגרי"ש אלישיב (הלכות חג ב'הג בין המצרים פ"ג הע' 30). והגרי"ח קניבסקי (קרא עלי מועד פ"ב הערות הגרי"ח קניבסקי אות ה) ביאר, שכוין שאוכל מפני פיקוח נפש שחרשש שמא ימות אם לא יאכל, לא שייך שיברך 'שההיינו' לזמן הזה.

[משנ"ב ס"ק קא]

יקנהו כהל' וישמרוהו עד ששבת⁽¹²³⁾.

(123) והרצה לעשות טעודה ולברך 'שההיינו' לרגל הגיעו לגיל שבעים, כמובא בפמ"ג (סי' תמד משי"ז ס"ק ט) בשם החוות יאיר (יאף שהפמ"ג עצמו נשאר בצ"ע עליו, יכול לכל הדעות לקחת פרי חדש ולברך עליו 'שההיינו'). וזו הולדתו חל בבין המצרים, דעת הגרי"ח קרליץ (גליון מים חיים מס' 89) שימתין לשבת ואז יברך 'שההיינו'. וכל שכוין שהברכה היא על מה שזיכהו הקב"ה להגיע עד גיל בזה, וכל יום הוא חסד מהקב"ה, אם כן זמן הברכה הוא גם בשבת שלאחר יום הולדתו, ולכן לכתחילה יכול להמתין מלברך 'שההיינו' עד השבת.

[משנ"ב ס"ק קב]

מסוף ארבע עד סוף תשעין⁽¹²⁴⁾ וכו', שלא לילך בין תפ"ה לצל"ט⁽¹²⁵⁾.

(124) המקור להלכה זו הוא ממדרש איכה (ראה בבאר הגולה), וכתב בשו"ת התעוררות תשובה (סי' שמח) שכוונת המדרש שבימי בין המצרים בשעות אלו אין ללכת יחידי אפילו בתוך העיר, שלגבי הליכה בדרך [מחוץ לעיר] כבר נאמר במשנה באבות (פ"ג מ"ד) שבכל השנה המהלך בדרך יחידי הרי זה מתחייב בפשה. מאידך, הערוך השלחן (ס"ל"ט) כתב, וכן דעת החזו"א (דינים והנהגות פ"ב ה"ה) שדברי המדרש נאמרו רק על הליכה בדרך ולא בעיר, והאי"א (בוטשאטש) כתב שדאי שאין רברי השו"ע אמורים במקום שמצויים אנשים ובתוך העיר, ואף נראה שבכל מקום שנכלל בעיבורה של עיר אין השש.

וכשהולך לדבר מצוה, כתב בשו"ת התעוררות תשובה (שם) שאין צריך להזהר בזה כיון שישמר מצוה לא ידע דבר רע'. מאידך, דעת הגרי"ח קניבסקי (נחמת ישראל פ"ח הע' 161) שאולי גם בזה צריך להזהר.

השולח את חברו לדבר מה וידע שחבירו אינו נוהר בזה, כתב בשו"ת התעוררות תשובה (שם) שעובר על 'לפני עיורי'.

(125) ומה שלפעמים אף כשהולכים ברחוב באופן הרגיל עוברים

מחמה לצל של הבינים או העצים שבורך, דעת הגרי"ח קניבסקי (קרא עלי מועד פ"ב ס"ק יט) שאין צורך להקפיד בזה, שמתמא רברי המשנ"ב בשם הא"ר אמורים בהולך כסדר בשביל שהוא בין חמה לצל.

[משנ"ב ס"ק קג]

ללא יפו הפלמידיים⁽¹²⁶⁾. מפךש פפךרש פאפלו פךצופה⁽¹²⁷⁾ יש לנהר⁽¹²⁸⁾. וקבנת האר"י פתב, שיתאכל פנימים ההם⁽¹²⁹⁾ אחר חצי היום⁽¹³⁰⁾.

(126) ואיסור זה של הכאת התלמידים, כתב הקצו"ע (סי' קכב ס"ב) שהוא גם על בניו שאין לו להכותם בימים אלו.

(127) ולהכות במקל, כתב השו"ע (ור"ד סי' רמה סי' ש) שאף בבל ימות השנה הדבר אסור, ומותר רק ברצועה קטנה. ולהכות ביד בימים אלו, כתב האי"א (בוטשאטש) שמוותר, והוסיף, שאף ברצועה אין האיסור אלא כשמכה נגד איברים פנימיים שלפעמים בלא משים יכול לבא לידי סכנה מחמת חוק המכה וכדו', ולכן בהכאה ביד שקל לכוון שלא יבא לידי סכנה. מותר. מאידך, דעת הגרי"ח קניבסקי (תורת המועדים ס"א אות ב) שמתנימת השו"ע משמע שכל סוגי הכאה אסורים.

(128) ולענין להיכנס למקום שיכול לבא בו לידי סכנה, דעת הגרי"מ פיינשטיין (שמעתתא דמשה עמי תבח) שראוי להימנע מזה, וכן דעת הגרי"ש וואנר (קובץ מבית לוי בין המצרים עמ' יא הע' יב).

ולרחוץ בים בימים אלו, המקור חיים (לבעל החוות יאיר, סיד' כתב שיש להימנע מלרחוץ בנהרות בימי בין המצרים מפני הסכנה הדעת מסוגל לרעה, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (הלכות ומנהגי בין המצרים פ"ג עמ' לד הע' 33), ודעת הגרי"מ פיינשטיין (שמעתתא דמשה שם). וכן הגרי"ח קניבסקי (ארחות רבינו ח"ב עמ' קכט) לא נתן לילדיו לנסוע לים בבין המצרים משום סכנה דאיתרע מזליה. ומי"מ מי שהולך לים לצורך בריאותו, דעת הגרי"ח קניבסקי (ארחות רבנו שם, תורת המועדים ס"ג אות ב) שאין צריך להימנע מליילך בימים אלו, וכן נהג החזו"א לרחוץ בים עד ראש חודש אב לצורך בריאותו.

מאידך, דעת הגרי"ש אויערבך (הליכות שלמה בין המצרים פי"ד סיד' הדבר הלכה אות ז) והגרי"ש וואנר (קובץ מבית לוי ח"ג עמ' כב סיד') שמוותר ללכת לים ולבריכה בימים אלו, ואף מי שלא הלך קודם י"ז בתמוז, אלא שיש להיזהר ביותר שלא להיכנס למצב של סכנה, ומה שיש סוברים שאם לא הלך לים קודם י"ז בתמוז לא ילך לאחריה, ואם הלך לפניו יכול לילך גם לאחריה, דעת הגרי"ש אויערבך (שם ארחות הלכה הע' 13) והגרי"ח קניבסקי (קרא עלי מועד הערות הגרי"ח קניבסקי אות ז) שאין לזה טעם וריח והוא טעות גדולה.

ולענין טיפול רפואי שעלול להביא לידי סכנה, דעת הגרי"ש וואנר (קובץ מבית לוי שם עמ' יא) והגרי"ח קניבסקי (אמת ליעקב עמ' רכה הע' 515) שאם אין קושי בדבר ראוי להימנע מעשייתו מ"ז בתמוז. ואף מנסיעה במטוס, דעת הגרי"ש וואנר (שם) שככל האפשר ראוי להימנע מכך. ודעת הגרי"ש אויערבך (הליכות שלמה שם סכ"ז) שרק מראש חודש אב יש להימנע מנסיעה במטוס.

(129) והחפץ חיים היה נוהג (כל כתבי החיים [תשי"ן] שיחות חפץ חיים עמ' יט), בימי בין המצרים לומר תיקון חצות לאחר חצות היום, אף שבשאר ימות השנה לא הקפיד על הנהגת המקובלים שהביא לעיל (סי' א ס"ק ט) לומר כל לילה תיקון חצות.

(130) ולענין תיקון חצות בלילה, כתב לעיל (שם) שהאחרונים המשך במילואים עמוד 13

מילואים הלכות תשעה באב סימן תקנא המשך מעמוד קודם

בשבת עצמה ולא בזמן זה שהוא עדיין חול, אף שלובש את הבגד לכבוד שבת. מאידך, דעת הגר"ח קרליץ (גליון מים חיים מס' 89, בית הכנסת דברי שיר) שאף בערב שבת מכיון שלובש את הבגד הזה לכבוד שבת נחשב בצורך שבת, ויכול לברך שהחיינו מיד כשלובשו אפילו שעדיין לא קיבל עליו את השבת. דעת הגר"ח קניבסקי (מים חיים שם) שמותר לברך שהחיינו רק אחרי שקיבל את השבת. וראה לעיל (סי' קמ"ח) דעת הגר"ש וואנר לענין המנהג בארץ ישראל. (120) אך כשהל תשעה באב בשבת, דעת הגר"מ פיינשטיין (שמענתא דמשה עמי תכח) שאין מברכים שהחיינו.

אינו מברך שהחיינו כמו שכתב במשנה לעיל (סי' כב סי' א). ולענין קניית טלית מראש חודש אב, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' מט). (119) ולכן מי שיש לו בגד חדש שצריך לברך שהחיינו על לבושתו, כתב לעיל (סי' מה) שיכול ללבושו בשבתות שבין המצרים עד ראש חודש. וראה לעיל (סי' ה) מה שכתבנו לענין לכישת בגד חדש בשבת שבתשעה הימים אף למקילים ללבוש מכובט, וכשלובש את הבגד החדש בשבת, האם מותר לו לברך שהחיינו גם קודם שקירש היום, כגון בשעה שהולך בערב שבת לבית הכנסת לחפילת המנחה, בתשובת רבי"א (א"ח סי' ב) כתב שלא הקלו אלא

הלכות תשעה באב סימן תקנא תקנב המשך מעמוד 56

שחל בו בבשר ויין, אסורים בהם בסעודה זו (הלכות ומנהגי בין המצרים עמ' צט).
[משנ"ב סי' ק"ח]
[אין לשלוח שכר].

4) ולענין שתיית קפה וזה, הביא השערי תשובה (סי' א) שהמחזיק ברכה כתב שאף שבזרע אמת אסור לשותת קפה או תה בסעודה המפסקת, המנהג הפשוט בארץ ישראל ומצרים וכל הגלילות לשותת קפה, שכיון שרלם רגילים לשותתו תמיד, ואפילו העניים רגילים בו, אין בשתייתו משום דרך שררה וענג. והוסיף, שאף אין לאסור את שתייתם מטעם שנחשבים כמשקה מבושל, ואם כן אם כבר אכל תבשיל אחר הרי יש כאן איסור אכילת שני תבשילים, כיון שאסור רק אכילת שני תבשילים ולא שתיית משקין מבושלים, תוך, שמשקה שחימומו או הרתיחוהו לא נקרא תבשיל [אמנם במשנה להלן (סי' יא) הזכיר דרוגמא לדבר שניתן אף לאוכלו חי יחלב שנתבשל, ומשמע שאף משקאות נחשבים כתבשיל. אכן, דעת הגר"ש קמינקי (קובץ הלכות בין המצרים עמ' רטז) שאין כונת המשנה בזה אלא להביא דוגמא בעלמא לדבר שנאכל חי, ולא להחשיב את החלב לתבשיל. ואפשר לומר שכוונת המשנה לתבשיל מחלב (הגר"ח טייבירט). וכן דעת הגר"ש אלישיב (לקנות חכמה עמ' 8, הלכות בין המצרים עמ' מט אות ז ואשרי האיש חי' עמ' תפ).

ולענין שתיית משקאות שיש בהם תענוג כגון קולה וכדו', הביא בשו"ת אור לעינין (חי' סי' כח תשובה ג) שמדברי המחזיק ברכה המובא בשערי תשובה (הגיל) שאין לשותת מים מבושלים בקנה וזרע גר עם סוכר, כיון שזו שתייה שהיא תענוג ומנהג עשירים ואין להתיר אלא במקום חולי, יש ללמוד שיש להימנע משתיית משקאות של תענוג כמו קולה וכדו', אך בשתיית מים רגילים כדאי שאין למנוע, וכמו שכתב המשנה להלן (סי' טו) שאל ימעט בשתיית מים מכפי הרגלו שלא תוסיף לו התענית.

הלכות תשעה באב סימן תקנא תקנב המשך מעמוד כט

קטנת (חי' סי' קלח). הביאו הכף החיים סי' לו) שמדברי הירושלמי יש ללמוד שיש קצת מצוה לאכול סעודה מרה קודם כניסת הצום (וראה עוד בדבריו בטעם סעודה זו). והמקור חיים (סי' א) כתב שאף שאין חיוב מדינא לאכול סעודה המפסקת, אך מנהגם של ישראל תורה, וראה מה שהבאנו להלן (סי' כ).

קבלו שמשכבי עד קומי, אין צריך לקום בלילה, היינו מחג השבועות שאיננו יושבים עד תשעה באב שאיננו יושבים קומי, ויש איננו יושבים באב עד ט"ו באייר יקום, והנחה גם על פי קבלה טובים שצריך לקום תמיד.

סימן תקנב

דין ערב תשעה באב

[משנ"ב סי' א]

כדי להרבות אכלי (ולזכור הרבה הפית ויצטער עליה).

1) הוסיף שאכילת שני תבשילים נוגדת לריבוי האבל, כתב הר"ן (תענית י, א ברפ"ה הר"ף) כיון שאכילה כזו היא דרך חשיבות, והרא"ש (שם פ"ד סי' לו) כתב שהיא דרך כבוד ותענוג וראה במשנה להלן סי' יא). וראה עוד בא"א (בוטאשטש, סי' ד"ה עוד מצאתי אודות).
2) וכל האוכל בשר או שותה יין בסעודה המפסקת, כתב בשו"ע לקמן (סי' תקנ"ב ס"ב) שגילו הכתוב אומר ויחיי עונתם על עצמותם. וראה מה שכתבנו לעיל (סי' תקנ"א סי' נח).

[משנ"ב סי' ג]

היגו מדיקא דש"ס.

3) ובטעם איסור אכילת בשר ושתיית יין בסעודה זו, כתב בביתור הגר"א (סי' כ) בשם התרומות הרש"ש שבסעודה זו אנו נחשבים כאותן שמתו מוטל לפניו, וכשם שאונן אסור בבשר ויין, אף בסעודה זו אסור בבשר ויין. ומכיון שהאיסור בסעודה זו בבשר ויין הוא מדינא דגמרא, כתב הכף החיים (סי' ג) בשם הלבוש, שאפילו במקום שלא נהגו איסור בבשר ויין כל תשעה הימים או בשבת שחל בו [ראה שו"ע לעיל (סי' תקנ"א סי' ט) שהאיסור בימים אלו הוא מחמת המנהג], אסורים בסעודה זו. ומטעם זה אף הולא או יולדת, המותרים בתשעה הימים או בשבת

הלכות תשעה באב סימן תקנא תקנב המשך מעמוד כט

לכל חי (להגרי"ח פלאגי, סי' י אות כט) בשם ספר לב מבין (דף נ"א ע"ד) שיש שמנהגם לאכול בסוף הסעודה ביצים מטובלות באפר, ואף השדי חמד (פאת השולחן מערכת בין המצרים סי' א אות ו) הביא מנהג זה. (14) מקור דבריו שיש לומר וזהו סעודת תשעה באב, מדברי הירושלמי (ראה שעה"צ (סי' יב) שהביא שכן דעה מנהגו של רב, וכתב ההלכות

